

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Навчально-науковий інститут № 3

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Оцінка корупційних ризиків
у сферах реалізації повноважень МВС

КИЇВ-2019

УДК 342; 34.096

Оцінка корупційних ризиків у сферах реалізації повноважень МВС

[Текст]: метод. рекомендації / Костюк В.Л., Мозоль В.В., Пашковська М.В. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2019. – 38с.

Рецензенти:

Бараш Є.Ю. - професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, генерал-майор внутрішньої служби.

Мінченко С. І. – перший проректор з навчально-методичної та наукової роботи Національної академії прокуратури України, доктор юридичних наук.

Авторський колектив:

Костюк В.Л. – завідувач наукової лабораторії з проблем превентивної діяльності та запобігання корупції, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;

Мозоль В.В. – старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем превентивної діяльності та запобігання корупції, кандидат юридичних наук;

Пашковська М.В. – старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем превентивної діяльності та запобігання корупції, кандидат юридичних наук.

Схвалено та рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ (протокол № 4 від 11.12.2019 р.)

В методичних рекомендаціях розкрито нормативно-правове регулювання антикорупційної діяльності в Україні, визначено коло суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення в системі МВС, охарактеризовано корупційні ризики та їх оцінка у сфері реалізації повноважень МВС, наведені ознаки дискреційних повноважень в діяльності МВС та їх значення.

Проаналізовані заходи запобігання та протидії корупції у системі МВС та дії працівника МВС у разі виникнення конфлікту інтересів.

Методичні рекомендації розраховані на працівників системи МВС, науково-педагогічний склад, ад'юнктів, здобувачів та курсантів вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання.

Зміст

Вступ	2
Визначення основних термінів.....	4
РОЗДІЛ I. Загальні положення	
1.1 Нормативно – правове регулювання антикорупційної діяльності в Україні.....	6
1.2 Класифікація суб’єктів, що здійснюють запобігання та протидію корупції в Україні.....	8
РОЗДІЛ II. Характеристика корупційних ризиків у сфері реалізації повноважень МВС	
2.1 Поняття корупційних ризиків та їх види	16
2.2 Фактори, що сприяють вчиненню корупційних або пов’язаних з корупцією правопорушень в системі МВС.....	18
2.3 Оцінка корупційних ризиків в сферах реалізації повноважень МВС ...	24
2.4 Міжнародний досвід оцінки корупційних ризиків.....	26
РОЗДІЛ III. Заходи протидії корупції у діяльності органів МВС України	
3.1 Антикорупційні програми як інструмент запобігання корупції у діяльності органів МВС.....	32
3.2 Механізм врегулювання конфлікту інтересів в діяльності працівників МВС України	35
Висновки	42
Список використаних джерел	44

Вступ

На сьогоднішній день, незважаючи на початі та проведені реформи, прийняття низки важливих антикорупційних законів, корупція залишатися однією з найбільш болючих і гострих проблем українського суспільства.

Основними причинами виникнення та існування корупції в Україні є суспільний менталітет, який сприяє пошуку корупційних шляхів вирішення особистих питань та проблем, а також система функціонування державних органів та органів місцевого самоврядування, яка створює певний пріоритет у вирішенні особистих питань та проблем по відношенню до їх врегулювання у законний спосіб. Це загрожує національній безпеці, уповільнює економічний розвиток держави, надходженню іноземних інвестицій, нівелює довіру населення до державних органів та негативно позначається на міжнародному іміджі держави [1].

З огляду на це, перед державними органами, стоять завдання ефективно втілювати положення антикорупційного законодавства на практиці. При цьому, всю сукупність його правових норм необхідно адаптувати таким чином, щоб вони реалізовувались у конкретному державному органі з урахуванням специфіки виконуваних завдань та функцій.

Негативний вплив на досягнення органами влади, зокрема системи МВС, визначених цілей та завдань мають *корупційні ризики*, які слід розуміти, як ймовірність того, що відбудеться подія корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Для боротьби з таким явищем повинні бути використані правові інструменти. Так в системі МВС діє відокремлений та функціонально незалежний структурний підрозділ - Управління запобігання корупції та проведення люстрації, на який покладено функції виявлення ризиків вчинення корупційних правопорушень в діяльності посадових і службових осіб апарату МВС та внесення керівництву пропозицій щодо їх усунення.

З'ясування факторів, які детермінують корупцію, є необхідною умовою ефективної протидії та запобігання, що обумовлюють таке соціальне явища,

як корупція. В системі МВС - це перевищення повноважень; безконтрольність з боку керівництва; наявність правових колізій, прогалин у правовому регулюванні тощо.

Ефективна робота з виявлення та оцінки корупційних ризиків неможлива без врахування міжнародного досвіду, який заслуговує на глибоке теоретичне осмислення та практичне втілення у вітчизняних антикорупційних стратегіях, методиках та механізмах. Водночас упровадження та реалізація міжнародних антикорупційних стандартів має здійснюватися з обов'язковим урахуванням вітчизняної специфіки влади та системи управління, а також особливостей національної корупції та форм її прояву.

Проблема корупції не є однозначною і простою, вона має багато вимірів та нюансів, а тому до її вирішення слід підходити системно та комплексно, об'єднавши зусилля керівництва МВС України, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС та громадських організацій.

Таким чином, зменшити вплив корупційних ризиків на діяльність органів і установ МВС України можливо шляхом створення ефективних механізмів запобігання корупції, конфлікту інтересів, разом з дієвим контролем за дотриманням працівниками органів МВС України принципів доброчесності, а водночас усунення корупційних ризиків в діяльності працівників МВС, що покращить роботу МВС в цілому та сприятиме підвищенню його авторитету.

Визначення основних термінів

Корупція – використання особою, на яку поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди такій особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Корупційне правопорушення – діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, на яку поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Ризик – це можливість виникнення несприятливої ситуації або невдалого результату у будь-якій діяльності.

Корупційний ризик - ймовірність того, що відбудеться подія корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією, яка негативно вплине на досягнення органом влади визначених цілей та завдань.

Конфлікт інтересів - це конфлікт між публічно-правовими обов'язками і приватними інтересами державної посадової особи, за якого її приватні інтереси, котрі впливають з її положення як приватної особи, здатні неправомірним чином вплинути на виконання цієї державною посадовою особою її офіційних обов'язків або функцій.

Правопорушення, пов'язане з корупцією- діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Оцінка корупційних ризиків - процес визначення, аналізу та безпосередньої оцінки корупційного ризику.

Ідентифікація корупційних ризиків - визначення чинників корупційного ризику у діяльності/бездіяльності посадових осіб органу влади, що можуть сприяти скоєнню ними корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Об'єкт оцінки корупційних ризиків - функції та завдання органу влади, його посадових осіб, визначені законодавчими актами, та способи їх реалізації.

Чинники корупційного ризику - умови та причини, що заохочують (стимулюють), викликають або дозволяють скоєння посадовою особою при виконанні нею функцій держави або місцевого самоврядування діянь, які можуть призвести до вчинення корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Реагування на корупційний ризик-процес зміни, усунення або зменшення рівня корупційного ризику.

1.1. Нормативно-правове регулювання антикорупційної діяльності в Україні

Нормативно-правову базу запобігання й протидії корупції становлять законодавчі та інші нормативно-правові акти, дія яких спрямована на врегулювання суспільних відносин у сфері запобігання і протидії корупції

До актів законодавства, що утворюють основу антикорупційного законодавства України, належать наступні:

- *Конституція України* яка містить сукупність норм прямої дії, які поширюються на всі без винятку сфери суспільства. Ці норми не можуть порушуватись, а отже й корупція як негативно-соціальне явище не має права на існування в суспільстві [2].

- *Конвенція ООН проти корупції*(ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 року № 251-V) - перший юридично значимий документ, що спрямований на запобігання корупції. Посилює міжнародне співробітництво у сфері розслідування злочинів та надає ефективні механізми щодо повернення активів, технічної допомоги та обміну інформацією [3].

- *Цивільна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією*(ратифікована Законом України від 16 березня 2005 року № 2476-15) - правовий інструмент отримання компенсації за заподіяну шкоду внаслідок корупційних дій [4].

- *Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією*(ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 року № 252-16) спрямована на захист суспільства від корупції, шляхом ухвалення відповідних нормативно-правових актів та вжиття превентивних заходів [5].

- *Додатковий протокол до Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією* (ратифікований Законом України від 18 жовтня 2006 року № 253-16) - доповнює Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією у контексті запобігання і боротьби з корупцією (щодо

встановлення у національному законодавстві кримінальної відповідальності за умисне обіцяння, пропонування чи надання будь-якою особою прямо чи опосередковано будь-якої неправомірної переваги арбітру, який здійснює свої функції) [6].

- *Стамбульський план дій по боротьбі з корупцією антикорупційної мережі ОЕСЗ* - скоординований план дій щодо зниження рівня та протидії корупції на території країн-членів [7].

– Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII «*Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки*». Окреслює основні напрями та заходи скоординованої державної антикорупційної політики щодо запобігання та протидії корупції [8].

- Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII «*Про запобігання корупції*» визначає правові засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень [9].

– Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII «*Про Національне антикорупційне бюро України*» визначає правові основи організації та діяльності Національного антикорупційного бюро України [10].

- Закон України від 16 вересня 2014 року № 1682-VII «*Про очищення влади*» визначає правові засади проведення очищення влади (люстрації) для захисту та утвердження демократичних цінностей, верховенства права та прав людини в Україні [11];

– Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 року № 1025 «*Про затвердження плану проведення перевірок відповідно до Закону України «Про очищення влади»*», яким затверджено *План проведення перевірок відповідно до Закону України «Про очищення влади»* [12];

– Постанова Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 року № 563 «*Деякі питання реалізації Закону України «Про очищення влади»*» [13];

– Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2011 №1195 «Про порядок передачі дарунків, одержаних як подарунок державі Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям» [14].

– *Кримінальний кодекс України*, у примітці до ст. 45 [15] закріплює перелік злочинів віднесених до числа корупційних, які передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368-369-2. Даний перелік корупційних злочинів є вичерпним і поширювальному тлумаченню не підлягає [16].

– *Кодекс України про адміністративні правопорушення* встановлює відповідальність за адміністративні правопорушення пов'язані з корупцією, а саме: порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 172-4); порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунків (ст.172-5); порушення вимог фінансового контролю (ст. 172-6); порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікт інтересів (ст. 172-7); незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень (ст. 172-8); невжиття заходів щодо протидії корупції (ст. 172-9) [17].

1.2. Класифікація суб'єктів, що здійснюють запобігання та протидію корупції в Україні

Серед суб'єктів, яких держава уповноважує вживати заходи із запобігання і протидії корупції та щодо яких вона окреслює загальні напрями здійснення їхніх повноважень, можна виділити три групи:

- 1) суб'єкти із загальними повноваженнями;
- 2) суб'єкти зі спеціальними повноваженнями;
- 3) суб'єкти з повноваженнями учасника антикорупційних заходів.

1 група суб'єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції, включає суб'єкти із загальними повноваженнями, не створені

спеціально для безпосередньої боротьби з корупцією, проте уповноважені протидіяти корупції:

- Президент України – у межах своїх повноважень він затверджує загальнонаціональні програми, концепції тощо;
- Верховна Рада України – єдиний орган законодавчої влади в Україні;
- Кабінет Міністрів України – як вищий орган у системі органів виконавчої влади (прикладом нормативної координаційної діяльності Уряду є встановлення та зміна структурних підрозділів органів виконавчої влади, зокрема й підрозділів, діяльність яких спрямована на запобігання і протидію корупції);
- Генеральний прокурор України в частині реалізації свого конституційного статусу.
- **2 групу** суб'єктів зі спеціальними повноваженнями складають спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, визначені ЗУ «Про запобігання корупції», які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії їй, безпосередньо виявляють, припиняють або розслідують корупційні правопорушення чи пов'язані з ними:

Національне агентство з питань запобігання корупції, НАЗК

(01103, м. Київ, б-р Дружби народів, 28), телефон гарячої лінії: (044) 200 06 91, факс: (044) 200 06 97; офіційний сайт: <https://nazk.gov.ua/>

Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) - центральний орган виконавчої влади України зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику. НАЗК має превентивну функцію, зокрема щодо перевірки декларацій державних службовців і стилю їх життя, розкриття будь-якої інформації з приводу фактів корупції чи зловживання посадою.

Статтею 11 Закону України «Про запобігання корупції» передбачено широкий спектр повноважень НАЗК. У разі виявлення порушення вимог антикорупційного законодавства щодо етичної поведінки, запобігання та

врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб або іншого корупційного порушення НАЗК вносить керівнику відповідного органу, підприємства, установи, організації припис щодо усунення порушень законодавства, проведення службового розслідування, притягнення винної особи до встановленої законом відповідальності.

Припис НАЗК є обов'язковим для виконання. Про результати виконання припису посадова особа, якій його адресовано, інформує НАЗК упродовж десяти робочих днів з дня одержання припису. У разі виявлення ознак адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, уповноважені особи НАЗК складають протокол про таке правопорушення, який направляється до суду згідно з рішенням НАЗК. У разі виявлення ознак іншого корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, НАЗК затверджує обґрунтований висновок та надсилає його іншим спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції.

Висновок НАЗК є обов'язковим для розгляду, про результати якого воно повідомляється не пізніше п'яти днів після отримання повідомлення про вчинене правопорушення [18].

Національне антикорупційне бюро України, НАБУ (03035, м. Київ, вул. Василя Сурикова, 3), телефон гарячої лінії: 0800 503 200; офіційний сайт: <https://nabu.gov.ua/>

Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) - правоохоронний орган з широкими силовими повноваженнями, на який покладається попередження, виявлення, припинення та розкриття корупційних злочинів. Утворене Президентом 5 України 16 квітня 2015 року. Бюро розслідує корупційні справи, до яких причетні держслужбовці категорії «А».

Компетенція НАБУ поширюється лише на ту частину корупційних злочинів, які є найбільш суспільно небезпечними. До них відносяться корупційні злочини:

- вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, спеціальними суб'єктами (судді, народні депутати, прокурори Генеральної прокуратури України і т.д.);

- розмір предмета злочину чи шкоди дорівнює чи перевищує мінімальну заробітну плату в 500 разів;

- корупційне правопорушення вчинено щодо іноземних посадових осіб або становить загрозу національній безпеці [19].

Генеральна прокуратура України (01011, м. Київ, вул. Різницька, 13/15), телефон гарячої лінії: (044) 200 79 87; e-mail: korupcia.cent@p.gov.ua

Органи прокуратури – проводять розслідування кримінальних проваджень про корупційні злочини, підслідність яких визначена за ДБР (до утворення та упродовж 2 років після створення цього органу);

– здійснюють нагляд за додержанням законів органами, що проводять оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування у кримінальних провадженнях цієї категорії;

– підтримання державного обвинувачення в суді; здійснюють представництво інтересів громадянина або держави в суді з метою відновлення порушеного права та відшкодування шкоди, збитків, завданих корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями;

– забезпечують участь у розгляді судами справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією; ініціюють в порядку, передбаченому ч.3 Ст 65 ЗУ «Про запобігання корупції», проведення службового розслідування з метою встановлення причини умов, що сприяли вчиненню корупційного, пов'язаного з корупцією правопорушення, або невиконання вимог цього Закону в інший спосіб [20].

Національна поліція України (01601, м. Київ, вул. Академіка Богомольця, 10), телефони гарячої лінії: 0800 500 202, (044) 254 93 90; e-mail: upzkpl@police.gov.ua

Органи Національної поліції

- виявляють кримінальні корупційні правопорушення;
- здійснюють досудове розслідування у кримінальних провадженнях з ознаками корупції;
- складають протоколи про адміністративні правопорушення, що пов'язані з корупцією; внесення подань у порядку визначеному статтею 65 Закону України «Про запобігання корупції» [21].

- **3 група** складається з суб'єктів, які мають право лише брати участь у запобіганні та протидії корупції. Однак у певних випадках вони мають право здійснювати заходи щодо припинення корупційних правопорушень, сприяти відновленню порушених прав чи інтересів держави, фізичних і юридичних осіб, брати участь в інформаційному й науково – дослідному забезпеченні проведення заходів щодо запобігання і протидії корупції, залучатися до таких заходів:

- державні органи;
- органи влади;
- органи місцевого самоврядування;
- підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкованості та форми власності, їхні посадові та службові особи;
- посадові та службові особи юридичних осіб публічного права, їх структурних підрозділів ;
- громадяни, об'єднання громадян (за їх згодою).

У державних органах, органах влади та органах місцевого самоврядування рішенням керівника центрального органу виконавчої влади утворено уповноважені підрозділи (особи) з питань запобігання та виявлення корупції, в тому числі в центральних органах виконавчої влади та їх територіальних органах.

Інші державні органи:

Державне бюро розслідувань, ДБР (01032, м. Київ, вул. Симона Петлюри, 15), телефон: (044) 294 64 04; офіційний сайт: <https://dbr.gov.ua/> 10
Інші органи у сфері протидії корупції

СБУ (01601, м. Київ, вул. Володимирська, 33), телефон гарячої лінії: 0800 501 482; e-mail: callcenter@ssu.gov.ua

Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП)

Спецпрокуратура - це не окремий орган, а самостійний структурний підрозділ Генпрокуратури, яка перейняла від ГПУ всі завдання щодо боротьби з корупцією. На неї покладені обов'язки з нагляду за розслідуваннями НАБУ, а також підтримка держобвинувачення та представництво інтересів українців і держави у судах за злочинами, пов'язаними з корупцією [22].

Уповноваженим підрозділом апарату МВС з питань запобігання та виявлення корупції є **Управління запобігання корупції та проведення люстрації МВС України** (01601, м. Київ, вул. Богомольця, 10), телефон: (044) 254 93 90; e-mail: anticor@mvs.gov.ua

Управління, як уповноважений підрозділ з питань запобігання та виявлення корупції – це самостійний, відокремлений та функціонально незалежний структурний підрозділ в державному органі, на який покладено виключно функції впровадження та реалізації заходів щодо запобігання та виявлення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних із корупцією.

З метою налагодження інформування про корупційні зв'язки в системі МВС України Управління запобігання корупції та проведення люстрації забезпечує розміщені на офіційному веб-сайті МВС України, веб-сайтах центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Міністром внутрішніх справ України, територіальних органах, закладах, установах і на підприємствах, що належать до сфери управління МВС України, а також на інформаційних стендах:

– роз'яснення інформації про порядок повідомлення фактів порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» працівниками органів та підрозділів МВС України (хто, коли та в який спосіб може надати

повідомлення; щодо чого може бути надане повідомлення; правові підстави надання повідомлення; інформація про строки розгляду повідомлення);

– інформацію про спеціально уповноважені органи, до яких може звернутись викривач із відповідним повідомленням, із зазначенням номерів спеціальних телефонних ліній, адреси електронної пошти для звернення з відповідними повідомленнями, контактів особи, уповноваженої на розгляд таких повідомлень;

– алгоритм дій викривачів під час звернення у зв'язку з учиненням корупційних дій працівниками системи МВС України;

– умови конфіденційності інформування працівниками про факти підбурення їх до вчинення корупційного правопорушення або про вчинені іншими працівниками чи особами корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення;

– перелік гарантованих прав на захист, включаючи конфіденційність та анонімність; – результати, яких можна очікувати від розгляду повідомлення;

– статистика надання повідомлень і вирішення питань, пов'язаних із повідомленнями (кількість одержаних, розглянутих або відхилених повідомлень);

– питання, які найчастіше є предметом повідомлень.

У разі виявлення працівником Управління запобігання корупції та проведення люстрації МВС України ознак учинення корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень він повинен письмово доповісти керівництву вказаного управління з метою ініціювання проведення службових розслідувань і вжиття заходів щодо притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень [23].

Діяльність Управління з питань запобігання корупції та проведення люстрації є ще одним кроком до зменшення ризиків корупційних правопорушень, висвітлення та роз'яснення антикорупційного законодавства, що є складовою частиною антикорупційної стратегії України.

Заходи, що успішно реалізуються співробітниками Управління, сприяють формуванню нетерпимості до корупційних проявів та формують належний рівень правової свідомості співробітників поліції.

Статтею 3 Закону України «Про запобігання корупції» визначено суб'єктів, на яких поширюється дія цього Закону та вичерпний перелік осіб, які зобов'язані виконувати встановлені законодавством антикорупційні обмеження та обов'язки, а саме:

- особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (наприклад, це Президент України, генеральний прокурор України, народні депутати України, професійні судді, поліцейські);

- особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, а також особи, які надають публічні послуги — аудитори, нотаріуси, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій);

- особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією.

Що стосується сфери реалізації повноважень МВС, то суб'єктами юридичної відповідальності за корупційні правопорушення в системі МВС є:

- державні службовці МВС, ЦОВВ, їх територіальних органів та НГУ;
- посадові та службові особи, які не є державними службовцями МВС, ЦОВВ, їх територіальних органів, НГУ, закладів, установ та підприємств, що належать до сфери управління МВС;

- військові посадові особи утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби;
- особи начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту;
- поліцейські;
- інші суб'єкти, визначені відповідним законодавством [24].

РОЗДІЛ II. Характеристика корупційних ризиків у сфері реалізації повноважень МВС

2.1. Корупційні ризики: поняття та види

Під *корупційним ризиком* слід розуміти ймовірність того, що відбудеться подія корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією, яка негативно вплине на досягнення органом влади визначених цілей та завдань.

Корупційні ризики класифікують за різними критеріями. Наприклад, за першим підходом їх поділяють на інституційні та загальносистемні ризики.

Інституційні корупційні ризики – фактори, що негативно впливають на поведінку державного службовця, перетворюючи її на корупційну, та усунення яких належить до компетенції адміністративного органу, в якому працює (або який очолює) такий службовець.

Загальносистемні (або зовнішні) корупційні ризики – це ризики, пов'язані із загальними недоліками створення та функціонування публічної адміністрації, аналізуються лише в частині рівня корупції при підготовці, прийнятті та виконанні управлінських рішень [24].

За поширеністю виділяють наступні корупційні ризики в діяльності державних службовців:

- недоброчесність державних службовців;
- виникнення конфлікту інтересів;
- безконтрольність з боку керівництва;
- наявність дискреційних повноважень [25].

Розглянемо останню класифікацію детальніше.

Неналежна організація роботи проявляється у створенні умов, що спонукають громадян вдаватися до корупційних вчинків, наприклад, це стосується сфери надання адміністративних послуг. Можна встановити обмежений доступ до органу чи посадової особи, штучно створювати черги, встановити незручний для громадян графік прийому. Ознаками таких дій є також відсутність належних умов для перебування громадян в державному органі, відсутність інформації про процедуру надання послуги тощо. Усунення таких ризиків можливе шляхом ширшого використання інформаційних технологій (запровадження електронної черги, попереднього запису через електронну скриньку або віртуальний кабінет користувача), встановлення зручного для громадян графіку роботи, наявності інформаційних стендів та поширення інформації про порядок надання послуг у ЗМІ [26].

Недобросовісність державних службовців.

Під час виконання обов'язків державні службовці мають дотримувати відповідних правил поведінки. В Україні правила етичної поведінки державних службовців затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2016 року № 65. Відповідно до його положень державні службовці у своїй діяльності мають керуватися принципами етики державної служби, а саме: служіння державі і суспільству; гідної поведінки; добросовісності; лояльності; політичної нейтральності; прозорості і підзвітності; сумлінності. За порушення цих Правил державні службовці несуть дисциплінарну відповідальність відповідно до закону. Усунення цього ризику забезпечується належною кадровою політикою державного органу та систематичним контролем з боку керівника. В свою чергу керівники повинні самі демонструвати та заохочувати етичну поведінку, зокрема, шляхом створення адекватних умов роботи, надання дієвої оцінки показників роботи підлеглих.

Відсутність контролю з боку керівництва.

З метою недопущення такого корупційного ризику контроль з боку керівника має здійснюватися: систематично, тобто нести регулярний характер, або постійно; всебічно, тобто якомога більше охоплювати всі питання та напрямки роботи; шляхом перевірки не тільки тих службовців, які мають слабкі результати роботи, а й тих, що мають добрі результати; об'єктивно, тобто виключати упередженість; гласно, тобто результати контролю повинні бути відомі тим особам, які підлягали контролю.

Дискреційні повноваження – це сукупність прав та обов'язків що надають можливість на власний розсуд визначити повністю або частково вид і зміст управлінського рішення, яке приймається, або можливість вибору на власний розсуд одного з декількох варіантів управлінських рішень. Усунення такого ризику, як правило, потребує удосконалення нормативно-правової бази, яка врегульовує діяльність відповідних посадових осіб та державних органів [27].

2.2. Фактори, що сприяють вчиненню корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень в системі МВС

Фактори ризику корупції – умови, події або фактори, що мають велику ймовірність створити середовище для проявів корупції.

Ймовірність проявів корупції – припущення, що впливають на діяльність установи, специфічні зовнішні та / або внутрішні та / або індивідуальні фактори ризику створять велику ймовірність проявів корупції.

Корупція, як багатоаспектне соціальне явище, є своєрідним відображенням політичних, економічних, ідеологічних, управлінських та інших соціальних явищ та процесів, результатом недосконалого функціонування деяких підрозділів центральних органів виконавчої влади та закономірною реакцією членів суспільства на вади їх функціонування.

соціальні передумови корупції – це економічні, політичні, соціальні, правові та інші процеси та явища, які існують на загально соціальному рівні;

загальні причини та умови корупції – це чинники, які впливають на виникнення корупції як свій наслідок або сприяють її існуванню;

причини та умови конкретних корупційних діянь – це чинники, які, перебуваючи у прямому безпосередньому причинному зв'язку з корупційними діяннями, які впливають на виникнення його чи сприяють його вчиненню.

Вчиненню корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень в системі МВС сприяють наступні фактори:

- безконтрольність з боку керівництва;
- розширення дискреційних повноважень;
- перевищення повноважень;
- перешкоджання здійсненню правосуддя;
- встановлення завищених вимог до фізичних та юридичних осіб;
- можливість використання прав фізичних та юридичних осіб залежно від інтересів посадової чи службової особи державного органу;
- вибіркова зміна обсягу прав фізичних та юридичних осіб;
- надмірна свобода підзаконного нормотворення;
- незрозумілі лінгвістичні формулювання;
- наявність прогалин у правовому регулюванні;
- наявність правових колізій;
- наявність декларативних положень;
- відсутність та неповнота адміністративних процедур;
- відсутність конкурсних (аукціонних) процедур;
- хибні цілі та пріоритети;
- порушення балансу інтересів;
- ухилення від установленної процедури;
- посадова особа приймає різні рішення відносно різних осіб в однакових ситуаціях;
- незвично довгі або короткі строки розгляду питання в типових ситуаціях;

- відсутність реакції на повідомлення про порушення;
- наявність осіб, які готові допомогти вирішити проблемне питання швидко, але за додаткову винагороду;
- пропонування посадовими особами сплатити якісь додаткові послуги, які прямо не пов'язані з встановленою процедурою;
- не рідке використання процедур, передбачених законодавством як виняток;
- незвичні, нехарактерні непублічні рішення без належного обґрунтування;
- невідповідність змісту (обставин викладених у) документу фактичним обставинам події;
- виникнення конфлікту інтересів; стиль життя посадовця не відповідає його доходам;
- незважаючи на негативні висновки інших установ, в терміновому порядку приймається сумнівне рішення та інші.

З'ясування факторів, які детермінують корупцію, є передумовою ефективної протидії їй, що дає змогу визначити зумовленість такого соціального явища, як корупція. Розгляд вказаного питання є важливим ще й з огляду на те, що корупція є явищем, здатним самостійно розвиватися й самодетермінуватись у межах будь-якої системи, зокрема системи МВС України [28].

Основними корупційно-небезпечними сферами функціонування корупційних ризиків у діяльності системи МВС є:

1 Управління фінансами

Ідентифікованим корупційним ризиком є можливість необґрунтованого внесення змін до розпису та кошторису.

Чинниками корупційного ризику є те, що при затвердженні обсягів фінансування розпорядників нижчого рівня здійснення впливу на забезпеченість установ фінансовими ресурсами в бюджетному періоді (дефіцит чи надлишкове фінансування).

Можливі наслідки: диспропорція фінансування підрозділів, які належать до сфери управління МВС, неефективне використання коштів.

2 Надання медичних послуг

Ідентифікованими ризиками у сфері надання медичних послуг є:

1) наявність у працівника закладу охорони здоров'я, що належать до сфери управління МВС, можливості задовольнити свій приватний інтерес при призначенні та виділенні безкоштовних ліків;

2) наявність можливого конфлікту інтересів у працівника, який надає медичні послуги в системі МВС, шляхом видачі листків непрацездатності, направлень на госпіталізацію тощо особам, які пов'язані із працівником приватним інтересом, а також у зв'язку із здійсненням за напрямом діяльності контрольно-наглядових функцій в межах установи, де працює особа, або щодо інших закладів та установ, що надають медичні послуги в системі МВС у зв'язку з роботою в них осіб, які пов'язані із працівником приватним інтересом.

Чинниками, що впливають на корупційний ризик є відсутність практики інформування осіб, які мають право на забезпечення безкоштовними ліками, щодо їх наявності та порядку отримання.

Можливі наслідки: отримання безкоштовних ліків особами, які не мають на це право; вчинення корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією; втрата репутації серед осіб, які звертаються за наданням медичних послуг до закладів охорони здоров'я МВС.

3 Надання освітніх послуг

Ідентифіковані корупційні ризики у сфері надання освітніх послуг:

1) можливий вплив на результати складання заліків (іспитів);

2) можливе надання необґрунтованої переваги під час переведення студентів на місця державного замовлення.

Чинники, що впливають на корупційних ризик є недоброчесність працівників науково-педагогічного складу.

Можливі наслідки: фінансові втрати наявні але незначні; вчинення порушення передбачає адміністративну відповідальність; втрата репутації МВС серед громадян.

4 Ліцензійна та дозвільна діяльність

Ідентифіковані корупційні ризики у сфері ліцензійної та дозвільної діяльності:

1) можливе використання службового становища посадовою особою при здійсненні заходів державного нагляду (контролю), неповідомлення посадовою особою про наявність конфлікту інтересів при проведенні перевірки;

2) можливе надання посадовою особою Управління переваги здобувачам ліцензій та ліцензіатам (керівникам чи уповноваженим ними особам) під час особистого прийому заяв про отримання, переоформлення ліцензій на провадження господарської діяльності.

Чинники, що впливають на корупційних ризик - суб'єктивна оцінка посадової особи документування встановлених порушень суб'єктом господарювання, при здійсненні контролюючих заходів. Недостатній контроль керівництва підрозділу за ходом проведення перевірки та її результатів.

Можливі наслідки: наявність незначних фінансових втрат, вчинення корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією, передбачає дисциплінарну відповідальність, втрата репутації серед працівників органу влади; вчинення корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією, передбачає дисциплінарну відповідальність, втрату репутації серед працівників МВС

5 Надання адміністративних послуг (сервісні послуги МВС)

Ідентифіковані корупційні ризики у сфері надання адміністративних послуг (сервісні послуги МВС):

1) можливість екзаменатора ТСЦ МВС впливати на результати складання практичного іспиту на отримання права керування транспортними засобами;

2) можливість пришвидшення отримання послуги в ТСЦ МВС або із порушенням процедури.

Чинники, що впливають на корупційних ризик:

1. Складна процедура отримання деяких послуг ТСЦ МВС.
2. Недостатня поінформованість громадян про процедуру надання послуг у ТСЦ МВС.
3. Недотримання посадовими особами ТСЦ МВС правил роботи. Вимагання фахівцями експертної служби МВС проведення платного експертного дослідження транспортного засобу, окрім безкоштовного огляду.

Можливі наслідки:

- втрата репутації серед громадян, які звертаються до МВС для отримання послуг;
- вчинення дисциплінарного та/або адміністративного правопорушення;
- вчинення корупційного правопорушення [29]. .

Крім того, оцінка корупційних ризиків здійснюється за критеріями ймовірності виникнення ідентифікованих корупційних ризиків (*високий, середній або низький рівень*) та наслідків корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією [30].

Органом який займається виявленням ризиків вчинення корупційних правопорушень в діяльності посадових і службових осіб апарату МВС та внесення керівництву пропозицій щодо їх усунення є Управління запобігання корупції та проведення люстрації Міністерства внутрішніх справ України

2.3. Оцінка корупційних ризиків в системі МВС

На сьогоднішній день здійснюється низка заходів у сфері запобігання та протидії корупції у сфері реалізації повноважень МВС України. Основними напрямками запобігання є виявлення (ідентифікація) корупційних ризиків, які можуть виникнути в їх діяльності. державних службовців.

Єдиний підхід з виявлення (оцінки) корупційних ризиків, що виникають при реалізації повноважень органів влади затверджено Методологією оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади. Методологія визначає комплекс процедур оцінки корупційних ризиків у діяльності органів влади, у яких згідно з ч.1 ст. 19 Закону України "Про запобігання корупції" приймаються антикорупційні програми.

Діючим органом який здійснює оцінку корупційний ризиків у діяльності МВС є комісія з оцінки корупційних ризиків та моніторингу виконання антикорупційної програми МВС України (комісія), яка проводить моніторинг виконання Антикорупційної програми Міністерством внутрішніх справ.

До її складу входить 36 осіб, зокрема, представники 25 структурних підрозділів апарату МВС та Головного сервісного центру МВС (міжрегіональний територіальний орган з надання сервісних послуг МВС), а також представники міжнародних та громадських організацій (представники Консультативної місії Європейського Союзу в Україні), (представник Благодійного фонду «Стрічка Надії», член Громадської ради при МВС). Головою комісії визначено державного секретаря МВС (Тахтай О.В.). До проведення оцінки корупційних ризиків залучаються представники Національної академії внутрішніх справ та Державного науково-дослідного інституту МВС.

Оцінка корупційних ризиків є процесом визначення, аналізу та безпосередньої оцінки корупційного ризику.

Впродовж грудня 2018 року – січня 2019 року проведено оцінку корупційних ризиків у діяльності МВС шляхом анонімного анкетування працівників апарату МВС.

Зокрема, було проведено анонімне анкетування працівників апарату МВС і територіальних органів з надання сервісних послуг МВС та онлайн - опитування (через офіційний веб-сайт МВС) представників громадськості, які взаємодіють із МВС. Проведено також анонімне анкетування учасників круглих столів у трьох регіонах (міста Харків, Дніпро, Львів) із залученням представників державних органів, організацій системи МВС із 9 областей та учасників III Міжнародної науково-практичної конференції «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі» (м. Київ). Респондентам пропонувалося 10 питань, які стосувалися, зокрема, визначення основних причин корупційних проявів у діяльності МВС, фактів корупційних проявів під час надання адміністративних послуг, освітніх та медичних послуг тощо. Крім того, використано результати соціологічного опитування працівників органів системи МВС, що проводилося протягом вересня 2018 року на виконання доручення Міністра внутрішніх справ України від 20 березня 2018 року №3682/01/10-2018 «Про проведення опитування працівників органів системи МВС». Загальна кількість охоплених анкетуванням та опитуванням респондентів становить близько 23 тисяч осіб [31].

Таким чином, за результатами анкетування комісією затверджено такий перелік функцій/процесів МВС, для яких необхідно провести оцінку корупційних ризиків:

серед загальних – управління фінансами;

серед спеціалізованих – надання медичних послуг; надання освітніх послуг; ліцензійна та дозвільна діяльність; надання адміністративних послуг (сервісні послуги МВС).

Оцінка ймовірності виникнення корупційного ризику визначається відповідно до частоти випадків вчинення корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією, з урахуванням часових меж, а саме:

- (високий рівень) напевно або майже напевно - корупційне правопорушення чи правопорушення, пов'язане з корупцією, може бути скоєно у короткостроковій перспективі - найближчі кілька місяців (до одного року) - та може бути повторено;
- (середній рівень) рідко - корупційне правопорушення чи правопорушення, пов'язане з корупцією, було вчинено тільки один раз протягом останніх трьох років та існує ймовірність, що його буде вчинено протягом трьох років;
- (низький рівень) ніколи- корупційне правопорушення чи правопорушення, пов'язане з корупцією, не було скоєно і вірогідність його вчинення майже неможлива [27].

2.4. Міжнародний досвід оцінки корупційних ризиків

В умовах сучасної євроінтеграції України, необхідно звернути увагу на дослідження передових європейських підходів щодо оцінки корупційних ризиків у системі державного управління. При цьому, на нашу думку, за умов масштабної корупції, акцент повинен робитись саме на виявленні та усуненні причин і факторів цього явища, а не на боротьбі з конкретними її проявами.

Так, для правових систем деяких розвинених країн взагалі нехарактерно використання в законодавстві терміна «боротьба», законодавці закладають у нормативно-правовому акті принципи (або механізми) оцінки та мінімізації корупційних ризиків, які стосуються певної сфери управлінської діяльності [32].

Найчастіше міжнародні методології оцінки корупційних ризиків за змістом містять усі запропоновані етапи системи управління ризиками, не виокремлюючи при цьому самостійні етапи щодо ідентифікації корупційних ризиків, вжиття заходів щодо їх мінімізації, а також здійснення контролю за ефективністю вжитих заходів. Найбільш ефективні методології та механізми оцінки корупційних ризиків у системі державного управління країн Європи, що можуть бути використані в Україні, розроблені провідними

європейськими організаціями, зокрема Радою Європи (Council of Europe), Європейським Союзом (European Union), Групою країн з боротьби з корупцією (GRECO) та іншими.

Для проведення оцінки корупційних ризиків у системі державного управління європейські експерти пропонують країнам використовувати такі загальні механізми, як:

- методи прямого спостереження за діяльністю і ерзац-індикаторами, аналіз повноважень і функцій, проведення опитувань та інтерв'ю.

Загалом, міжнародні методології та механізми оцінки корупційних ризиків у системі державного управління насамперед обумовлені наявністю в країні передумов протидії корупції, серед яких визначаємо такі:

- корупція усвідомлюється владою країни як серйозна проблема національної безпеки;
- корупція розглядається як зовнішня, так і внутрішня загроза;
- зусилля з протидії корупції є комплексними і, як правило, завжди інституціоналізованими;
- механізми антикорупційних заходів співвідносяться з даними оцінки корупційних ризиків;
- у протидії корупції беруть участь не лише правоохоронні органи, а й інститути громадянського суспільства, ЗМІ та прості громадяни.

У **Болгарії** корупційні ризики в органах виконавчої влади оцінюються відповідно до Методології оцінки корупційних ризиків, затвердженої Прем'єр-міністром країни.

Методологія визначає **чотири категорії показників корупційного ризику:**

- – об'єктивні (наприклад, монопольне становище в адміністрації - автономне прийняття рішень);

- - суб'єктивні (наприклад, незнання про нормативні акти, що стосуються діяльності адміністрації);
- - внутрішні (наприклад, недостатня адміністративна спроможність або відсутність ефективного контролю);
- - зовнішній (наприклад, часті зміни в законодавстві).

Інспекції, створені в міністерствах та інших органах влади, планують оцінку і кваліфікують ступінь ризику як низький, середній або високий.

Ступінь визначається через просту формулу:

- Високий ступінь ризику, коли існує більше половини умов ризику.
- Середній ступінь ризику - коли існує більше третини умов.
- Низький ступінь ризику, коли існує менше третини умов.

Залежно від цього ступеня пропонуються заходи з управління ризиками.

Діяльність одиниць із середнім або високим ризиком підлягає регулярному моніторингу.

На основі оцінки ризиків корупції пропонуються такі заходи, як збір підписів працівників для підтвердження та забезпечення їх обізнаності із антикорупційним законодавством, запровадження або вдосконалення систем постійного моніторингу та аналізу ризиків корупції в структурі та звітність про результати роботи, вдосконалення організації роботи за допомогою підвищення контролю за структурними підрозділами, особливо сприйнятливими до корупційного тиску (комісії з державних закупівель, концесії, оцінки, дозволи тощо), вдосконалення системи доступності повідомлення та збору сигналів про корупцію від викривачів та подальші перевірки, дій у разі виявлення, а також підтвердження таких порушень [33].

У **Литві** оцінка корупційних ризиків також відіграє значну роль.

Закон про запобігання корупції визначає аналіз корупційного ризику як "антикорупційний" аналіз діяльності державної чи муніципальної установи за процедурою передбаченою урядом, а також представлення мотивованих висновків щодо розробки антикорупційної програми та пропозицій щодо змісту даної програми, рекомендації стосовно інших заходів щодо

запобігання корупції в державних та муніципальних установах, які відповідають за впровадження цих заходів.

Процес складається з двох етапів. Всі державні та муніципальні установи визначають ймовірність прояву корупції за певними критеріями.

Зони діяльності, які, таким чином, виявляються особливо схильними до корупції, можуть бути піддані аналізу на наявність корупційних ризиків.

Рамковий закон цієї країни «Про попередження корупції» передбачає обов'язковість проведення оцінки корупційних ризиків. На основі цих положень Урядом було затверджено порядок проведення такої оцінки, яку проводить спеціальний антикорупційний орган (Служба спеціальних розслідувань), попередньо визначивши підстави та критерії для її проведення.

Такими критеріями визначено:

- наявність прикладів негативного впливу певних процедур чи певних нормативних положень на поведінку державних службовців;
- виявлення корупційних злочинів в аналогічних державних органах чи в аналогічних процедурах;
- - необхідність вдосконалення загальної системи внутрішнього контролю в установах;
- - наявність дискримінаційних рішень цього органу в інтересах певних категорій суб'єктів;
- - недостатня підконтрольність установи при використанні коштів державного бюджету;
- інформація, отримана від громадськості та власних розслідувань тощо.

Служба спеціальних розслідувань визначає, чи існує потреба в аналізі корупційних ризиків у певних сферах діяльності (знову ж таки за критеріями, визначеними в законі). Аналіз проводиться на основі процедури, передбаченої Урядом країни.

Під час проведення аналізу корупційного ризику розглядаються такі фактори:

- обґрунтований висновок щодо ймовірності виникнення корупції та пов'язаної з нею інформації;
- результати соціальних досліджень;
- можливість одного працівника приймати рішення щодо державних коштів та інших активів;
- незалежність та розсуд працівників у прийнятті рішень;
- рівень моніторингу працівників та структурних підрозділів;
- рівень ротації персоналу (циклічна зміна);
- вимоги до документації, що застосовуються до операцій та укладених операцій;
- зовнішній та внутрішній аудит державних чи муніципальних утворень;
- рамки для прийняття та оцінки законодавства;
- інша інформація, яка може призвести до зростання корупції.

Щорічно Служба спеціальних розслідувань проводить аналіз корупційного ризику в близько 10-15 державних чи муніципальних установах.

Корупційні ризики у державному управлінні Нідерландів.

Підхід, який використовується за голландською методологією оцінки вразливості до корупції для нейтралізації так званої корупції є *трикутник - мотивація, можливість, і раціоналізація*.

Методологія ґрунтується на п'яти кроках.

1. Визначення та оцінка областей вразливості. Притаманна діяльності і процесам організації, які виявляються при укладанні контрактів, видачі документів, законодавчих, правозастосовних та інших відносини між урядом та громадянами (бізнес-сектор), а також в управлінні державною власністю.

2. Оцінка чинників підвищеної вразливості (зростаюча складність, швидкі зміни, керівництво та підлеглі).

3. Оцінка рівня розвитку системи управління на основі цілісності, яка показує стійкість даної організації або її організаційних підрозділів з точки зору виникнення корупційних ризиків.

4. Як продовження вищезазначених кроків, виконується так званий аналіз відхилень. Цей аналіз проливає світло на те, чи є баланс між профілем вразливості, визначеним в першому та другому рівнях розвитку (стійкості) системи управління.

5. Аналіз дає основу для визначення того, як керувати найбільш корупційно вразливими процесами і які необхідні заходи для підвищення стійкості проти корупційних ризиків.

У 2003 р. в Нідерландах було запроваджено методологію «превентивної самооцінки корупційної вразливості в публічній сфері», на основі якої державні органи могли проводити оцінку корупційних ризиків. Особливістю цієї методології було використання двох концептуально та процедурно узгоджених методів: аналізу законодавства та проведення опитувань посадовців. Така комбінація дозволила вийти за межі формальної оцінки ризиків як переважно гіпотетичних моделей поведінки (ідеальних типів) та визначити можливості реалізації таких моделей в контексті конкретних ситуацій.

Ця методологія була використана в кількох європейських країнах в якості зразка при створенні власних методик оцінки корупційних ризиків, особливо в тих випадках, коли існувала потреба врахувати реальну практику адміністративної діяльності, а не лише законодавчі засади та управлінські (адміністративні) регламенти. Наприклад, досить ефективною вона виявилась у Естонії, де в якості пілотного проекту було проведено її використання у правоохоронних органах [34].

Зарубіжний досвід оцінки корупційних ризиків заслуговує на глибоке теоретичне осмислення та практичне втілення у вітчизняних

антикорупційних стратегіях, методиках і механізмах як такий, що на практиці довів свою високу ефективність і дієвість. Водночас упровадження та реалізація міжнародних антикорупційних стандартів має здійснюватися з обов'язковим урахуванням української специфіки влади, системи управління, умов ведення бізнесу та менталітету населення, а також особливостей національної корупції і форм її прояву.

РОЗДІЛ III. Заходи протидії корупції у діяльності органів МВС України

3.1. Антикорупційні програми як інструмент запобігання корупції у діяльності органів МВС України

Визначальним документом організації роботи щодо запобігання корупції на сьогодні є антикорупційна програма. Одними із важливих положень Закону України "Про запобігання корупції" є норми, що передбачають запровадження відомчих антикорупційних програм в органах влади, спрямованих на запобігання та врегулювання (усунення) корупційних ризиків. Саме з прийняттям цього Закону на законодавчому рівні визначено вимоги до антикорупційних програм, зміст та порядок прийняття.

Метою антикорупційної програми є впровадження комплексної системи заходів щодо запобігання і протидії корупції в органах влади, планування їх діяльності в процесі реалізації антикорупційної реформи, а також здійснення правових, соціально – економічних, організаційно – управлінських і практичних заходів, спрямованих на ефективне запобігання корупції [35].

У процесі практичної реалізації антикорупційної програми органи МВС повинні здійснити цілеспрямовану роботу щодо запобігання корупції, підвищення рівня професійної етики та мінімізації наслідків корупційних дій. Такі програми підлягають погодженню НАЗК. Слід відмітити, що якісне виконання антикорупційної програми органу МВС – це запорука зменшення рівня корупції в Україні та збільшення рівня довіри населення до органів влади.

Антикорупційна програма МВС на 2019 рік є логічним продовженням реалізації заходів, передбачених в антикорупційних програмах. При її розробленні враховувалися результати проведеного аналізу корупційних ризиків у сфері діяльності МВС, а також результатів виконання Антикорупційної програми МВС на 2018 рік.

Зокрема в Антикорупційній програмі МВС на 2019 рік:

- визначено мету;
- наведено шляхи і способи зниження рівня корупції в системі МВС;
- міститься звіт за результатами оцінки корупційних ризиків у діяльності МВС, проведеної комісією з оцінки корупційних ризиків та моніторингу виконання антикорупційної програми на виконання резолюції Міністра внутрішніх справ України від 15 листопада 2018 р. N 35924 до відповідної записки начальника Управління запобігання корупції та проведення люстрації МВС "Про проведення оцінки корупційних ризиків у діяльності МВС та підготовку проекту Антикорупційної програми МВС на 2019 рік" від 14 листопада 2018 р., та заходи щодо усунення виявлених корупційних ризиків;
- розроблено заходи із запобігання і протидії корупції в системі МВС, навчальні заходи та заходи з поширення інформації щодо програм антикорупційного спрямування, а також зазначено індикатори виконання заходів (очікувані результати);
- визначено процедуру моніторингу її виконання [31].

Проблему зниження рівня корупції в системі МВС передбачається розв'язати шляхом об'єднання зусиль керівництва Міністерства внутрішніх справ України, Національної гвардії України, Національної поліції, Державної прикордонної служби України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної міграційної служби України, а також керівників закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління

МВС, та громадських організацій, спрямованих на продовження здійснення заходів у сфері антикорупційної політики [31].

Пріоритетними напрямками є:

- системний підхід до запобігання і протидії корупції;
- реалізація антикорупційної політики в кадровому менеджменті, формування негативного ставлення до корупції, навчання та заходи з поширення інформації щодо програм антикорупційного спрямування;
- здійснення заходів щодо дотримання вимог фінансового контролю, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів;
- запобігання корупції у сфері публічних закупівель, посилення ефективності управління фінансовими ресурсами, розвиток та підтримка системи внутрішнього аудиту;
- удосконалення процесу надання адміністративних послуг;
- співпраця з громадськістю та міжнародними організаціями щодо здійснення антикорупційних заходів.

Політика Міністерства внутрішніх справ України щодо запобігання і протидії корупції в апараті МВС ґрунтується на засадах:

- забезпечення дотримання прав людини;
- дотримання стандартів доброчесності на публічній службі;
- нетерпимість до корупції;
- ефективність та законність використання бюджетних коштів;
- відкритість і прозорість процесів підготовки та прийняття публічних рішень;
- створення механізмів партнерства з інститутами громадянського суспільства.

Моніторинг та координація виконання Антикорупційної програми МВС здійснюється комісією з оцінки корупційних ризиків та моніторингу виконання антикорупційної програми Міністерства внутрішніх справ України, склад якої затверджується наказом Міністра внутрішніх справ.

Засідання комісії проводяться не рідше одного разу на квартал. Підготовка та організація засідання комісії покладається на Управління.

Незалежний громадський контроль Антикорупційної програми МВС здійснюється громадськими організаціями через Громадську раду при МВС. До контролю можуть також залучатися міжнародні інституції. Оцінка результатів здійснення заходів, передбачених Антикорупційною програмою МВС, проводиться щокварталу комісією.

За результатами розгляду інформація про стан виконання Міністерством Антикорупційної програми МВС подається до Національного агентства з питань запобігання корупції та розміщується на офіційному веб-сайті МВС у рубриці «Запобігання корупції» [31].

3.2. Механізм врегулювання конфлікту інтересів в діяльності працівників МВС України

Не менш суттєвим корупційним ризиком є *виникнення конфлікту інтересів*, тобто наявність реальних або таких, що видаються реальними, суперечностей між приватними інтересами особи та її службовими повноваженнями, які можуть вплинути на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи невчинення дій під час виконання наданих їй службових повноважень.

Одним із способів управління, профілактики та мінімізації корупційних ризиків є запобігання та врегулювання конфлікту інтересів – ситуації, при якій особиста зацікавленість (пряма або непряма) працівника системи МВС впливає або може вплинути на об'єктивне виконання ним посадових обов'язків і при якій виникає або може виникнути протиріччя між особистою зацікавленістю працівника і законними інтересами громадян, організацій, суспільства, що в підсумку може призвести до заподіяння шкоди інтересам держави [24].

Працівник системи МВС зобов'язаний:

- вживати заходів щодо недопущення виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів;
- повідомляти не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли службовець дізнався чи повинен був дізнатися про наявність у нього реального чи потенційного конфлікту інтересів, безпосереднього керівника;
- не вчиняти дій та не приймати рішень в умовах реального конфлікту інтересів;
- вжити заходів щодо врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів.

Особи, призначені (обрані) на посаду працівників системи МВС, які мають корпоративні права, зобов'язані протягом 30 днів після призначення (обрання) на посаду передати в управління іншій особі належні їм підприємства та корпоративні права у порядку, встановленому законом. В такому випадку забороняється передавати в управління належні їм підприємства та корпоративні права на користь членів своєї сім'ї.

Передання працівниками системи МВС в управління належних їм корпоративних прав здійснюється в один із таких способів:

- укладання договору управління майном із суб'єктом підприємницької діяльності, крім договору управління цінними паперами та іншими фінансовими інструментами;
- укладення договору про управління цінними паперами, іншими фінансовими інструментами і грошовими коштами, призначеними для інвестування в цінні папери та інші фінансові інструменти, з торговцем цінними паперами, який має ліцензію Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку на провадження діяльності з управління цінними паперами;
- укладення договору про створення венчурного пайового інвестиційного фонду для управління переданими корпоративними правами з компанією з управління активами, яка має ліцензію Національної комісії з

цінних паперів та фондового ринку на провадження діяльності з управління активами.

Законом впроваджується *механізм врегулювання конфлікту інтересів*, яке здійснюється *шляхом*:

1) усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів;

2) застосування зовнішнього контролю за виконанням особою відповідного завдання, вчиненням нею певних дій чи прийняття рішень;

3) обмеження доступу особи до певної інформації;

4) перегляду обсягу службових повноважень особи;

5) переведення особи на іншу посаду;

6) звільнення особи [24].

Зупиняючись на кожному механізмі більш детально, слід сказати, що *усунення працівника системи МВС від виконання завдання* здійснюється за рішенням керівника відповідного підрозділу системи МВС.

Застосування зовнішнього контролю за виконанням працівником системи МВС відповідного завдання, вчиненням ним певних дій чи прийняття рішень.

Зовнішній контроль здійснюється в таких формах:

- перевірка працівником, визначеним керівником підрозділу системи МВС, стану та результатів виконання працівником системи МВС, завдання, вчинення ним дій, змісту рішень чи проектів рішень, пов'язаних із предметом конфлікту інтересів;

- виконання працівником системи МВС завдання, вчинення ним дій, розгляд справ, підготовка та прийняття ним рішень у присутності визначеного керівником органу працівника;

- участь уповноваженої особи Національного агентства з питань запобігання корупції в роботі колегіального органу в статусі спостерігача без права голосу [36].

У рішенні про здійснення зовнішнього контролю визначаються форма контролю, уповноважений на проведення контролю працівник, а також обов'язки особи у зв'язку із застосуванням зовнішнього контролю за виконанням нею відповідного завдання, вчиненням нею дій чи прийняття рішень.

Обмеження доступу працівника системи МВС до певної інформації; здійснюється за рішенням керівника відповідного підрозділу системи МВС, в якому працює зазначений службовець, у випадку, якщо конфлікт інтересів пов'язаний з таким доступом та має постійний характер, а також за можливості продовження належного виконання працівником системи МВС повноважень на посаді за умови такого обмеження і можливості доручення роботи з відповідною інформацією іншому працівнику органу, підприємства, установи, організації.

Перегляд обсягу службових повноважень працівника системи МВС; здійснюється за рішенням керівника підрозділу системи МВС, в якому працює службовець, у разі, якщо конфлікт інтересів у його діяльності має постійний характер, пов'язаний з конкретними повноваженнями працівника. У разі такого перегляду можливо наділення відповідними повноваженнями іншого працівника.

Переведення працівника системи МВС на іншу посаду у зв'язку з наявністю реального чи потенційного конфлікту інтересів; здійснюється за рішенням керівника підрозділу системи МВС у разі, якщо конфлікт інтересів у його діяльності має постійний характер і не може бути врегульований шляхом усунення такої особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті, обмеження її доступу до інформації, перегляду її повноважень та функцій, позбавлення приватного інтересу та за наявності вакантної посади, яка за своїми характеристиками відповідає особистим та професійним якостям особи. Переведення на іншу посаду може здійснюватися лише за згодою працівника системи МВС.

Звільнення працівників системи МВС здійснюється у разі, якщо реальний чи потенційний конфлікт інтересів у його діяльності має постійний характер і не може бути врегульований в інший спосіб, в тому числі через відсутність його згоди на переведення або на позбавлення приватного інтересу.

Працівники системи МВС, у яких наявний реальний чи потенційний конфлікт інтересів, можуть *самостійно вжити заходів щодо його врегулювання* шляхом позбавлення відповідного приватного інтересу з наданням підтверджуючих на це документів безпосередньому керівнику або керівнику підрозділу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади такого працівника. При цьому, позбавлення приватного інтересу має виключати будь-яку можливість його приховування.

Крім того, існують інші шляхи врегулювання конфлікту інтересів особисто працівником шляхом:

- усунення обставин виникнення конфлікту інтересів;
- письмового повідомлення безпосереднього керівника про виникнення конфлікту інтересів;
- відмови від участі у прийнятті рішення колегіальним органом (комітетом, комісією, колегією, радою), якщо така неучасть не впливає на повноваження цього органу.

Керівник, у випадку отримання інформації про наявність у підлеглого конфлікту інтересів, діє шляхом:

- проведення службового розслідування;
- прийняття рішення щодо особистого виконання керівником службового завдання;
- доручення виконання відповідного службового завдання іншій посадовій особі;
- заборони підлеглому брати участь у засіданні колегіального органу, на якому розглядаються питання, пов'язані зі змістом конфлікту інтересів;

- забезпечення контролю прийняття рішень службовцем під час засідання колегіального органу, у разі якщо його неучасть у прийнятті рішень призведе до втрати повноважень цим органом [37].

Закон «Про запобігання корупції» зобов'язує вживати заходів щодо недопущення виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів.

З моменту, коли особи, дізналися чи повинні були дізнатися про наявність у них реального чи потенційного конфлікту інтересів, вони зобов'язані повідомити не пізніше наступного робочого дня безпосереднього керівника, а якщо особа перебуває на посаді, яка не передбачає наявності у неї безпосереднього керівника, або в колегіальному органі – Національне агентство чи інший визначений законом орган або колегіальний орган, під час виконання повноважень, у якому виник конфлікт інтересів, відповідно.

Хоча Закон прямо не вказує форму такого повідомлення, рекомендується робити повідомлення про реальний/потенційний конфлікт інтересів у *письмовій формі*, адже, по-перше, це є документальним підтвердженням того, що особа дійсно повідомила про наявність конфлікту інтересів, а по-друге, це дає можливість керівнику детально проаналізувати ситуацію із тим, щоб визначитись з оптимальним способом врегулювання конфлікту інтересів.

До повідомлення Національного агентства про реальний/потенційний конфлікт інтересів рекомендується додавати засвідчені копії документів, які визначають службові (представницькі) повноваження, підтверджують приватний інтерес тощо. Крім того, до повідомлень рекомендується додавати результати самостійного тесту на наявність (відсутність) конфлікту інтересів.

Безпосередній керівник особи або керівник органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади, відповідно до частини третьої статті 28 Закону протягом двох робочих днів після отримання такого повідомлення приймає рішення щодо врегулювання конфлікту інтересів, про що повідомляє відповідну особу.

Національне агентство у випадку одержання повідомлення про наявність реального, потенційного конфлікту інтересів у особи, що перебуває на посаді, яка не передбачає наявності у неї безпосереднього керівника, упродовж семи робочих днів роз'яснює такій особі порядок дій щодо врегулювання конфлікту інтересів [27].

Таким чином, діяльність працівників МВС та їх дії у разі виникнення конфлікту інтересів чітко регламентовані Законом "Про запобігання корупції", основним є правило не вчиняти будь-яких дій в умовах реального конфлікту інтересів. Це правило поширюється на всіх представників державних органів та працівників МВС зокрема.

Крім того, письмове повідомлення безпосереднього керівника про наявність реального/потенційного конфлікту інтересів є документальним підтвердженням того, що особа дійсно повідомила про наявність конфлікту інтересів, що дасть можливість керівнику детально проаналізувати ситуацію та визначитись з оптимальним способом врегулювання конфлікту інтересів.

Висновки

Упродовж останніх двох десятиріч проблема боротьби з корупцією залишається однією із найпріоритетніших у державі, але розроблена і діюча система заходів протидії цьому негативному суспільному явищу не дає очікуваних результатів. Незважаючи на заходи, які проводять державні органи та громадські організації, масштаби корупції у нашій країні не зменшуються. Тому вельми важливо щоб активними учасниками системи запобігання корупції стали як правоохоронні органи усіх рівнів, так і громадське суспільство [27, С. 6-9].

В умовах сучасної євроінтеграції України, необхідно звернути увагу на дослідження передових європейських підходів щодо оцінки корупційних ризиків у системі державного управління. При цьому, на нашу думку, за умов масштабної корупції, акцент повинен робитись саме на виявленні та усуненні причин і факторів цього явища, а не на боротьбі з конкретними її проявами. З'ясування факторів, які детермінують корупцію, є передумовою ефективною протидії їй, що дає змогу визначити зумовленість такого соціального явища, як корупція. Адже корупція є явищем, здатним самостійно розвиватися й самодетермінуватись у межах будь-якої системи, зокрема системи МВС України.

Ще одним кроком до зменшення корупційних ризиків та корупційних правопорушень, висвітлення та роз'яснення антикорупційного законодавства в сферах реалізації повноважень МВС є діяльність Управління з питань запобігання корупції та проведення люстрації.

Отже зниження рівня корупції в системі МВС можливо лише за умов системного підходу та об'єднання зусиль керівництва МВС України, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС та громадських організацій.

Без сумніву, зменшити вплив корупційних ризиків на діяльність органів і установ МВС України можливо шляхом створення ефективних механізмів запобігання корупції, конфлікту інтересів, разом з дієвим

контролем за дотриманням працівниками органів МВС України принципів доброчесності, а водночас усунення корупційних ризиків в діяльності працівників МВС виключить можливість порушення ними законодавства України, що позитивно вплине на покращення роботи МВС в цілому та сприятиме підвищенню його авторитету.

Список використаних джерел:

1. Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2018 році. Схвалена рішенням Національного агенства з питань запобігання корупції 29 березня 2019 №885 URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/Natsdopovid-2018.pdf>
2. Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. (за станом на 30 вер. 2016 р.). *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Конвенція ООН проти корупції від 31 жов. 2003 р. (ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 р.). *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16
4. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією: міжнародний документ Ради Європи від 04 листоп. 1999 р. (ратифікована Україною від 16 бер. 2005 р.). *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102;
5. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією: міжнародний документ Ради Європи від 27 січ. 1999 р. (ратифікована Україною 18 жов. 2006 р.) *Верховна Рада України*. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_101 ;
6. Про ратифікацію Додаткового протоколу до Кримінальної конвенції про боротьбу з *Рада України*. корупцією: Закон України від 18 жов. 2006 р. *Верховна Рада України* URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/253-16>
7. Про національного координатора з питань реалізації Стамбульського плану дій по боротьбі з корупцією: Розпорядження Кабінету Міністрів від 09 черв. 2011 р. № 553-р. *Кабінет Міністрів України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/966_001-04
8. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: Закон України від 14. жов.

- 2014 р. № 1699-VII (за станом на 08.серп. 2015 р.). *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/1699-18>
9. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жов. 2014 №1700-VII (за станом на 03 серп. 2017 р.). *Верховна Рада України* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
10. Про Національне антикорупційне бюро України:Закон України від 14 жов. 2014 р. №1698-VII (за станом на 05 січ. 2017 р.). *Верховна Рада України* URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3206-17>
11. Про очищення влади: Закон України від 16 вер. 2014 р. № 1682-VII (за станом на 05 січ. 2017 р.). *Верховна Рада України* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1682-18>
12. Електронний ресурс. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/1025-2014-%D1%80>
13. Деякі питання реалізації Закону України “Про очищення влади” пост. КМУ від 16 жовт. 2014 р. № 563. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/563-2014-%D0%BF>
14. Про порядок передачі дарунків, одержаних як подарунок державі Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2011 №1195 (за станом на 15 бер. 2018р.) *Верховна Рада України* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1195-2011-%D0%BF>
15. Кримінальний кодекс України: Закон від 05 квіт. 2001 р. (за станом від 18 груд. 2017 р.). *Верховна Рада України* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14>
16. Науково-практичний коментар Кримінального Кодексу України за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка – 10-те вид. перероб. та допов. – Київ, ВД «Декор» 2018, – 1360 с.
17. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон від 7 груд. 1984 р. (за станом на 07 січ. 2018 р.). *Верховна Рада України* URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

18. Електронний ресурс. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/>
19. Електронний ресурс. URL: <https://nabu.gov.ua/>
20. Електронний ресурс. URL: <https://www.gp.gov.ua/>
21. Електронний ресурс. URL: <https://www.npu.gov.ua/>
22. Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України. Наказ Генеральної прокуратури України від 12.04.2016 №149. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0149900-16>
23. Положення про Управління запобігання корупції та проведення люстрації Міністерства внутрішніх справ України. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 22.12.2015 №1613. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1613320-15>
24. Управління корупційними ризиками при прийнятті кадрових рішень у сфері управління, що належить до відання МВС. КІІВ 2016. Методичні рекомендації. URL: https://mvs.gov.ua/upload/file/metodichka_kor
25. Корупційні ризики в діяльності державних службовців: Роз'яснення Міністерства юстиції України від 12.04.2011 126 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/n0026323-11> (дата звернення: 05.01.2017)
26. Бугайчук К.Л. Корупційні ризики: понятт, класифікація, методологія оцінки, заходи усунення. Харків URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/2739/korupciyni_riziki_ponyattya_klasifikaciy.pdf?sequence=2&isAllowed=
27. Методологія оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади: Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 02 грудня 2016 р. № 126. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1718-16>
28. Перевірка уповноваженими посадовими особами МВС України інформації про вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення [Текст] : метод. рек. / [О. М. Стрільців, А. Б. Фодчук, В. О. Мартиненко та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. 48 с.

29. Додаток 1 до Звіту за результатами оцінки корупційних ризиків у діяльності МВС. Опис ідентифікованих корупційних ризиків у діяльності МВС, чинники корупційних ризиків та можливі наслідки корупційного чи пов'язаного з корупцією правопорушення. 02.05.2019. URL: https://mvs.gov.ua/ua/pages/5873_Antikorupciyna_programa_MVS_na_2019_rik_iz_zminami_vnesenimi_24042019.htm

30. Яременко С. Практичні підходи до управління корупційними ризиками при прийнятті кадрових рішень на публічній службі *.Держслужбовець*. 2016 № 9. Електронний ресурс. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2016/september/issue-9/article-21388.html>

31. Антикорупційна програма Міністерства внутрішніх справ України на 2019 рік: Наказ МВС України від 22.02.2019 №121. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/Ministerstvo-vnutrishnih-sprav-Ukrayiny-04.03.2019.pdf>

32. Електронний ресурс. URL: <http://sd.net.ua/2012/03/09/mizhnarodnij-dosvid-protidiyi-korupciyi.html>

33. Електронний ресурс. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2016/march/issue-3/article-16297.html>

34. Електронний ресурс. URL: <https://kmr.gov.ua/uk/file/103040/download?token=oEbXnKOOvJPm9rrQS5eJ6sPq2cvl2pTNqtiL-kWqxfU>

35. Правові засади та практичні аспекти запобігання корупції: лекційні матеріали навчального курсу для працівників державних органів та посадових осіб місцевого самоврядування. 2016. С. 16-19. URL: <https://dabi.gov.ua/wp-content/uploads/2016/10/Pravovi-zasady-ta-praktychni-aspekty-zapobigannya-koruptsiyi.pdf>

36. Електронний ресурс. URL: <https://www.pfu.gov.ua/vn/1090-1090/>

37. Електронний ресурс. URL: <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/zapobigannya-proyavam-korupczii/metodichni->

[rekomendaczii-shhodo-zapobigannya-ta-vregulyuvannya-konfliktu-interesiv-osib-upovnovazhenih-na-vikonannya-funkczij-derzhavi.html](#)

38. Корупційна злочинність в Україні: сучасний стан, детермінанти та запобігання: навч. посіб./ автор. кол.: В.В. Василевич, О.М. Джужа, О.Г. Колб, О.І. Колб, Н.В. Кулакова, Ю.О. Левченко, А.В. Микитчик, С.І. Мінченко, С.А. Мозоль, Г.С. Поліщук, Е.В. Расюк, А.В. Савченко; за ред. проф. О.М. Джужи та доц. Е.В. Расюка.- Кмів: ФОП Маслаков, 2018.-340